

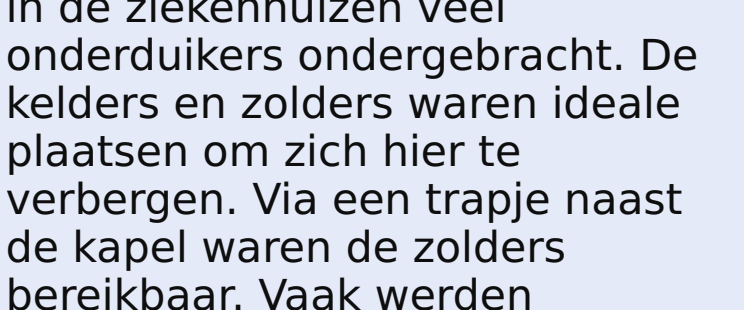
Het oorlogsmonument van Enschede: een beeldengroep van Mari Andriessen, waar ieder jaar op 4 mei de plechtigheid van de Nationale Dodenherdenking plaatsvindt.

Op 1 april 1945 is het 75 jaar geleden dat Enschede bevrijd werd van de Duitse bezetter. De stichting cultureel erfgoed Enschede wil aan dit herdenkingsjaar bijzondere aandacht schenken. In een aantal publicaties willen wij u informeren over wat zich in de oorlogsjaren heeft afgespeeld in Rijks en gemeentelijke monumenten in Enschede. Het zijn bijzondere verhalen geworden die soms ons voorstellingsvermogen te boven gaat maar zeer de moeite waard zijn om er kennis van te nemen. Wij willen monumenteigenaars en personen die aan deze publicaties hebben meegewerkt hierbij bedanken voor hun medewerking aan deze serie. In deze aflevering kijken we welke betekenis het ziekenhuis St. Josef in Enschede heeft gehad tijdens de oorlogsjaren.

Ziekenhuis St. Josef aan het Ariënsplein in Enschede.

Nadat op 1 april 1940 de Duitse inval in Enschede had plaatsgevonden werden de ziekenhuizen verplicht een aantal maatregelen te nemen. Alle buitenramen van het gebouw moesten worden geblindeerd. Er moesten oefeningen worden gehouden in geval van een mogelijke bominslag en verschillende schuilkelders moesten in gereedheid worden gebracht. In het St. Josefziekenhuis stelde het bestuur een luchtwachtdienst in, bestaande uit mannelijk personeel en oudere leden van de R.K. verkenner uit Enschede. De toeloop van patiënten nam tijdens de oorlogsjaren alleen maar toe waardoor ruimtegebrek ontstond. De belangrijkste oorzaak van het toenemend aantal patiënten kwam voort uit het besluit dat per 1 augustus 1941 om een ziekenfonds systeem in te voeren dat in overeenstemming was met de Duitse zorgverzekering. De Duitse bezetter probeerde hiermee enige goodwill te kweken bij de Enschedese bevolking. In de periode 1941 tot 1944 hebben de ziekenhuizen in Enschede weinig materiële hinder ondervonden van de tweede wereldoorlog. De toevoer van voedsel, medicijnen verliep natuurlijk minder dan normaal. Hoewel de ziekenhuizen er niet op voorbereid waren bleek dat de patiëntenstroom ten gevolge van verschillende bombardementen goed kon worden verwerkt. De ziekenhuizen in Enschede werden bij bombardementen niet beschadigd op glasschade na

Een van de vele keldruimten van het ziekenhuis

Soms hing met op de deur van een patiëntenkamer een bordje met opschrift "TBC" Een in die tijd zeer besmettelijke ziekte. Deze kamer werd altijd met rust gelaten. Opvallend was wel dat er in het RK ziekenhuis ook veel Duitse zusters werkten. Dat heeft echter nooit tot problemen geleid. Foto onder: De zolderruimte in de nabijheid van het klooster

Na razzia's in Enschede werden er in de ziekenhuizen veel onderduikers ondergebracht. De kelders en zolders waren ideale plaatsen om zich hier te verbergen. Via een trapje naast de kapel waren de zolders bereikbaar. Vaak werden "gezochte personen" als patiënt opgenomen of verscheen er plotseling een volstrekt onbekende "arts" op de afdeling.

7 TWENTE

▶

ENSECHEDE ONDERDUIKERS IN ENSCHEDE

ONDERGEDOKEN IN VOORMALIG ZIEKENHUIS

Korte excursie door Herman Feringa in het voormalige Sint Josef ziekenhuis over de plaatsen waar de onderduikers zich tijdens de Tweede Wereldoorlog dagelijks ophielden.

Het R.K. ziekenhuis werd in de loop van de oorlog meerdere keren met inbeslagname bedreigd. Het bestuur van het ziekenhuis wist dit echter te voorkomen. Op 22 februari 1944 bezocht een marine arts het ziekenhuis en een week later gevolgd door een aantal medici. De Duitsers bleken het voornemen te hebben om in het oosten van Nederland een opvangcentrum in te richten voor 800 tot 1000 patiënten. Hun oog was hierbij gevallen op het R.K. ziekenhuis in combinatie met de nabijgelegen Hogere Textielvakschool. Het bestuur van het ziekenhuis en het bevoegde gezag in Enschede protesteerden hier tegen omdat er in Enschede al een beddentekort was.

De kraam / kinderafdeling

Het verloop van de oorlog vanwege de slag om Arnhem en de opmars van de geallieerden in het zuiden van het land noodzaakte de Duitsers om de Kriegslazaretten in den Bosch en Nijmegen te ontruimen. Zonder verdere formaliteiten werd het R.K. St. Josef ziekenhuis geconfisqueerd. Het was dr. Keller die op 7 september 1944 namens de Wehrmacht 200 bedden vorderde. Dagelijks kwamen en gingen er gewonden transporten. Alle patiënten zalen en gangen lagen vol Duitse gewonden. Alleen de tweede etage en de boxenafdeling waren nog voor eigen gebruik toegestaan. De afspraak werd gemaakt dat ziekenhuis ziekenzorg de Enschedese patiënten zou opnemen. Voor de religieuzen was het vanzelfsprekend dat zij in het R.K. ziekenhuis bleven werken zonder aanzien des persoon. Over de positie van het overige personeel ontstond verschil van mening tussen het bestuur van het ziekenhuis en de kapelaans. De kapelaans waren van mening dat het leken personeel zich zou onthouden van het verplegen van Duitse gewonden. Uiteindelijk werd er een compromis gesloten : ieder personeelslid zou moeten doen wat haar hart haar ingaf

Hoeveel Duitse soldaten tijdens de laatste oorlogsjaren in het St. Josef ziekenhuis zijn opgenomen is onbekend. Links de bekendmaking van het overlijden van een jonge Duitse militair met de volgende tekst;

Gedenk ik liefde en stille rouw onze strijdmakker en broeder
Otto Asböck
Zoon van de meubelmaker van de Mariakerk, maakte deel uit van het parachutisten regiment en drager van verschillende onderscheidingen. Hij is op 14 november 1944 met zware verwondingen opgenomen in het kriegslazaret (ziekenhuis stint Josef) in Enschede. In de leeftijd van 18 jaar en 6 maanden heeft hij zijn leven voor het geliefde vaderland opgeofferd.
Hij ruste in vrede.

Op 4 september 1944 kreeg generaal Kurt Student te horen van generaal Alfred Jodl, chef van Operaties van het OKW, dat hij was benoemd tot bevelhebber van het 1e Parachutistenleger. De parachutisten waren echter over heel Duitsland verspreid en behalve het 6e Regiment onder leiding van luitenant-kolonel van der Heydte bestonden de andere eenheden slechts uit rekruten, die nog in opleiding waren. Zijn strijdmacht bestond uit een bataljon van het 2e Parachutistenregiment, vijf nieuwe regimenten in opleiding en het 'Ausbildung Bataljon Hermann Göring', dat over antitankgeschut beschikte. Ze beschikten nauwelijks over zware wapens en eigen transportmiddelen. Na de mislukking van Market Garden nam de strijd in de sector van het 1e Parachutistenleger af. Vanaf november 1944 begon het Duitse opperbevel troepen te verzamelen voor een aanval in de Ardennen en de legers aan het westfront werden herschikt.

De centrale hal van ziekenhuis St. Josef.

Voor zuster Henriette van de congregatie Zusters Franciscanessen die de dagelijkse leiding had van het ziekenhuis was het steeds weer schipperen met de Duitse bezetter om het ziekenhuis draaiende te houden.

Zij wilde voorkomen dat de bezetter zodanig ontstond met de Duitse bezetter zodat de Enschedese patiënten in het ziekenhuis geholpen konden worden.

Over de zeggenschap van het ziekenhuis waren regelmatig conflicten tussen het de Duitse machthebbers en de leiding van het ziekenhuis. Voor moeder overste Henriëtte van oorsprong ook Duitse was het gevaarlijk om conflicten met de Duitse militairen op de spits te drijven. De religieuzen met een Duitse nationaliteit verkeerden in een moeilijke positie. Hoewel er zeker zusters waren met Nationalistische gevoelens was het ziekenhuis toch in hun hart besloten en verlangden zij naar vrijheid en het einde van de oorlog. Eind 1944 was er ook in de ziekenhuizen sprake van voedsel schaarste. Op 1 april 1945, eerste Paasdag, werd Enschede door de geallieerden bevrijd. Een aantal "Duitse" Franciscanessen die in het ziekenhuis in Enschede werkzaam waren zijn na de bevrijding naar de congregatie in Duitsland vertrokken.

Zusters en verpleegkundigen van de kraamafdeling. Links op de foto dr. Amez kinderarts.

Hartverscheurende tafelen

Deerniswekkende tafelen deden zich voor, wanneer mensen uit een concentratiekamp in het ziekenhuis werden binnengebracht. Zij verkeerden in een dermate afschuwelijke toestand dat men er zelfs daar geen raad meer mee wist. Ze kwamen volkomen vervuild, uitgemergeld tot op het been. vol zweren en etterende wonden; velen waren de dood nabij. In de Kroniek van het Rooms Katholiek Ziekenhuis treft men hoerover de volgende beschrijving aan;"Ze waren ziesgelukkig wanneer ze weer schoon waren en in een echt bed mochten liggen met schone lakens en niet meer werden afgeschnauwd en in agnst behoevende te leven. Er waren er die het bekertje warme melk niet meer aan de lippen konden brengen, die niet meer konden drinken, doch het kostbare bezit niet meer wilde afgeven met het bekertje in de hand stierven. Hartverscheurend was het gebedel om meer voedsel, terwijl ze uiterst voorzichtig moesten worden opgekwekt met kleine beetjes".

Kamptekening Jan Budding.

Bronnen;

- Archief van de congregatie zusters Franciscanessen Denekemap
- Zr. Astrid.
- Spectrum van het verleden. 100 jaar Enschedese ziekenhuizen.
- Kamptekening Jan Budding.
- Wikipedia.
- 1Twente/Enschede.

Auteur:

- John Nijhuis

COLOFON

Deze publicatie is een uitgave van de Stichting Cultureel Erfgoed Enschede.

Redactieadres:
Stichting Cultureel Erfgoed Enschede
info@cultureelerfgoedenschede.nl

Disclaimer

Deze publicatie is met de grootst mogelijke zorg samengesteld. Toch kan het voorkomen dat de in deze publicatie vermelde informatie onvolledig of mogelijk onjuist is. De verschillende bronnen die wij voor deze publicatie hebben geraadpleegd zijn soms ook op onderdelen voor wat betreft tijd, plaats en aantallen met elkaar in tegenspraak. De stichting cultureel erfgoed Enschede is als zodanig niet aansprakelijk en/of verantwoordelijk voor de inhoud van deze publicatie. In de publicatie is fotomateriaal opgenomen waarvan wij soms de auteursrechten niet hebben kunnen achterhalen. Wanneer u meent de auteursrechtelijke te zijn van beeldmateriaal dan verzoeken wij u hierover contact met ons op te nemen. info@cultureelerfgoedenschede.nl

De bevrijding van Enschede op 01 april 1945.

Deze e-mail is verzonden aan [\[email\]](#). • Als u geen nieuwsbrief meer wilt ontvangen, kunt u zich hier [afmelden](#). • U kunt ook uw [gegevens inzien en wijzigen](#). • Voor een goede ontvangst voegt u info@cultureelerfgoedenschede.nl toe aan uw adresboek.